

Anna Kinnunen

FM, perinteentutkimus, Itä-Suomen yliopisto

RIKOKSIA, SEKSIÄ JA SEKOPÄITÄ

Katsaus psyykkisen sairauden representaatioon sarjassa *Salatut elämät*

Joka arki-ilta kello puoli kahdeksan vähintään 700 000 silmäparia nauliutuu MTV3-kanavalle *Salattujen elämien* ääreen.¹ Sarjassa seurataan kuvitteellista helsinkiläistä Pihlajakatua asuttavan kerrostalonaapuruston saippuasarjamaista elämää: rakkautta ja vihanpitoa, juonitteluja ja pettämisiä, eroja ja sovintoja. Kyseessä on toistaiseksi pitkäikäisin kotimainen televisiosarja, jota on esitetty yhtäjaksoisesti tammikuusta 1999 alkaen.

Vuosien mittaan sarjassa on nostettu toistuvasti esille vaiettuja ja vaikeina pidettyjä aiheita. Tämä on ajoittain herättänyt myös laajempaa huomiota ja viritellyt yhteiskunnallista keskustelua. Sarjassa on käsitelty muun muassa perheväkivaltaan, huumeidenkäyttöön ja kehitysvammaisuuteen liittyviä teemoja, ja henkilöhahmoina on nähty esimerkiksi seksuaalivähemmistöjen edustajia.

Muutaman edeltävän vuoden aikana yhdeksi sarjan keskeisimmistä aihepiireistä on noussut mielenterveyden tematiikka. Aihetta on käsitelty pääasiassa Marianna Kurjen (Oona Kare) henkilöhahmon kautta. Marianna on psyykkisesti epävakaa nuori nainen, joka esiintyi sarjassa vuodesta 2013 alkuvuoteen 2017 saakka. Kyseisen henkilöhahmon myötä sarjassa sysättiin liikkeelle muun muassa rikoksiin, seksuaalisuuteen ja pakkohoitoon liittyviä juonenkäänteitä.

Tässä katsausartikkelissa pohdin psyykkisen sairauden representaatiota *Salatuissa elämässä*. Problematisoin erityisesti Mariannan henkilöhahmoa ja sen suhdetta länsimaiselle (media)kulttuurille ominaisiin, mielenterveysongelmien esittämisen stereotyyppisiin konventioihin. Tarkastelen, miten Mariannan henkilöhahmo ja käsitys tämän psyykkisestä sairaudesta rakentuvat yhtäältä seksuaalisuuden ja toisaalta hahmon potentiaalisen vaarallisuuden ja rikollisten taipumusten esittämisen kautta. Katsauksen avulla pyrin suuntaamaan huomiota mielenterveyshäiriöiden representaatioon kyseisessä sarjassa ja sitä kautta myös laajemmin audiovisuaalisen mediakulttuurin piirissä.

Kuva 1. Marianna Kurki (Oona Kare). Kuva: MTV3.

¹ Vuotta 2016 koskevien Finnpanelin tilastojen mukaan sarja tavoitti parhaimmillaan 981 000 katsojaa. Keskimääräinen katsojamäärä yhden viikon aikana oli korkeimmillaan 835 000. (Ks. Finnpanel – TV-mittaritutkimus.)

Vaikeiden aiheiden äärellä

Salatut elämät aiheutti ensimmäisen ja toistaiseksi suurimman kohunsa 2000-luvun alussa. Parhaaseen katseluaikaan viitenä päivänä viikossa esitettävä sarja tutustutti suomalaiset televisionkatsojat nuoreen homoseksuaaliin henkilöhahmoon, Kalle Laitelaan (Pete Lattu). Kallen hahmo hätkähdytti, sillä homoseksuaalisuuden esittämisen konventiot suomalaisessa televisiossa olivat vuosituhannen vaihteessa vielä lapsenkengissä. Aihe synnytti ajoittain värikkääksikin yltyneen keskustelun, josta myös Kallen roolia näyttävä Pete Lattu sai osansa. Haastatteluissa Lattu on sittemmin kertonut, että roolin myötä häneen kohdistettiin voimakkaita tunteenpurkauksia ja homottelua – mutta ennen kaikkea hän sai osakseen runsaasti positiivista palautetta emansipatorisesta ja voimaannuttavasta henkilöahmosta (ks. esim. Rapila 2016).

Kallen henkilöahmoa heti tuoreeltaan tarkastelleen Lasse Kekin (2001) mukaan Kallen sympaattinen ja samastuttava hahmo kyseenalaisti ja uudisti perinteisiä homoseksuaalisuuden esittämisen konventioita. Nykypäivän näkökulmasta arvioiden *Salattujen elämien* voi nähdä olleen osaltaan mukana muutoksessa, jonka myötä homoseksuaalisuuden tematiikka suomalaisessa televisiossa on vähitellen valtavirtaistunut ja muuttunut aiempaa monipuolisemmaksi ja hyväksyttäväksi. Kuvaavaa on, että siinä missä Kallen hahmo herätti vielä vuosituhannen vaihteessa kohun, 2010-luvulla Eliaksen (Petteri Paavola) ja Larin (Ronny Roslöf) muodostamasta homoseksuaalista pariskunnasta kehittyi yksi sarjan historian rakastetuimmista pareista (ks. lisää Mäntymaa 2014).

Homoseksuaalisuuden tematiikan ohella *Salatut elämät* on jättänyt jälkensä kehitysvammaisuuden esittämisen konventioihin. Oikeastaan sarjan voinee nähdä kehitysvammaisuuden esittämisen airuena tilanteessa, jossa edeltäjiä ei vielä juuri ollut. 2000-luvun alkuvuosina sarjassa esiintyi nuori kehitysvammainen nainen, Roosa (Sanna Sepponen). Hahmon aktiivisuus, näkyvyys ja pitkäkestoisuus haakee edelleen vertaistaan suomalaisen televisioviihteen kentällä. Roosaa näytellyt Sanna Sepponen tuli sittemmin tutuksi myös dokumenttisarjasta *Toisenlaiset frendit* (Suomi 2010–2014), joka osaltaan jatkoi kehitysvammaisuuden esille nostamista kotimaisessa audiovisuaalisessa mediassa.

Mielenterveysongelmat nousivat sarjassa keskeiseen asemaan vuonna 2013, jolloin Marianna saapui Pihlajakadulle. Aluksi Marianna vaikutti jokseenkin tyyppilliseltä henkilöahmolta: salamyhkäiseltä, juonittelevalta ja kauniilta nuorelta naiselta, jonka kaltaiset hahmot kuuluvat olennaisesti draama- ja saippuasarjojen genreen. Vähitellen Mariannan psyykinen tasapaino alkoi kuitenkin järkkyyä, mitä ilmennettiin pääasiassa hahmon näkemien harhanäkyjen sekä ailahtelevan, ajoittain vaaralli-

Kuva 2. Marianna näki harhoja ja kuvitteli keskustelelevansa keskenmenneen lapsensa kanssa. Kuva: MTV3.

seksi yltyvän käyttäytymisen kautta. Marianna poistui sarjasta maaliskuussa 2017. Hahmon mielenterveysongelmiin ei liitetty virallista psykiatrista diagnoosia, mutta sen sijaan Marianna määriteltiin ja nimettiin muiden henkilöhahmojen toimesta esimerkiksi hulluksi, sekopääksi ja mielipuoleksi.

Sarjan henkilöhahmoista myös Aaro (Teemu Lehtilä) on kärsinyt mielenterveysongelmista. Ensimmäisen kerran vuonna 2004 Pihlajakadulle ilmaantunut Aaro poistui sarjasta parin vuoden jälkeen, mutta hahmo on sittemmin tehnyt useita paluita – viimeisimmän vuoden 2017 alussa. Aaron rikollisuuden rajoilla liikkuva käyttäytyminen on saanut aikaan useita sarjan historian hurjimmista juonenkäänteistä. Henkilöhahmona Aaro on kuitenkin jäänyt ohueksi, ja vasta monisärmäisemmän Mariannan myötä mielenterveydestä ja sen horjumisesta muodostui yksi sarjan viime vuosien merkittävimpiä teemoja.

Mielenterveyden esittäminen *Salatuissa elämässä* on jäänyt vähälle huomiolle niin sarjaa koskevan julkisen keskustelun kuin tieteellisen huomionkin suhteen. Kansainvälisesti psyykkisen sairauden mediarepresentaatiot nousivat akateemisen mielenkiinnon kohteiksi 1950–60-luvuilla. Televisiovastaanottimien yleistymisen ihmisten kodeissa sai tutkijat pohtimaan, miten television välittämät tulkinnat vaikuttavat psyykkisesti sairastavia ihmisiä koskeviin näkemyksiin. Vuosikymmenten mittaan kysymystä on lähestytty niin television kuin elokuvan välittämien tulkintojen näkökulmista (ks. esim. Domino 1983; Diefenbach 1997; Lawson & Fouts 2004). 2010-luvun medioituneissa yhteiskunnissa aihe on entistäkin ajankohtaisempi, mutta erityisesti kotimaisen tutkimuksen piirissä kiinnostus psyykkisen sairauden mediarepresentaatioita kohtaan on ollut toistaiseksi niukkaa.

Seksuaalinen ja kohtalokas Marianna

Liikkuvan kuvan historiasta löytyy lukuisia esimerkkejä mielen sairauksista kärsivien ihmisten marginalisoinnista. Yksi toistetuimmista stereotyypeistä on ollut viettelijätär-tyyppisen, psyykkisesti sairastavan nuoren naisen hahmo, jonka arkki-tyyppi on nähtävissä elokuvassa *Lilith* (USA 1964). Elokuvan juoni rakentuu nuoren skitsofreniapotilaan, Lilithin, ja tämän miespuolisen terapeutin välisen dynamiikan varaan. Terapeutti hullaantuu kauniiseen ja eroottiseen Lilithiin, vajoaa tämän pauloihin ja ajautuu lopulta itsekin sairauden ja terveyden hämärille rajoille. *Lilithin* tulkinnan kannalta olennainen yksityiskohta on, että elokuvan nimi viittaa muun muassa juutalaisen kansanperinteen tuntemaan naisdemoni Lilithiin, joka viettelee ja tuhoaa pauloihinsa langenneet miehet. (Hyler & al. 1991, 1045–1046.)

Lilithissä mielenterveysongelmat, seksuaalisuus ja kohtalokas naiseus kietoutuvat yhteen. Suomalaiselle yleisölle tutumpi ja suhteellisen tuore esimerkki on nähtävissä elokuvassa *Prinsessa* (2010), jossa eroottisen nuoren naispotilaan roolia näyttelee Krista Kosonen. Myös *Salattujen elämien* Marianna esitettiin kohtalokkaana nuorena naisena, eräänlaisena nykyaikaisena Lilithinä. Hahmon seksuaalisuutta tuotiin esille erityisesti tämän ristiriitaisessa suhteessa kahteen veljekseen, Sergeiin (Tero Tiittanen) ja Sebastianiin (Jarkko Nyman). Aluksi Sergei ja Marianna olivat vihamiehiä, mutta lopulta pari päätyi kihloihin. Onni kuitenkin särkyi, kun Marianna petti Sergeiä tämän veljen kanssa. Kielletyn suhteen kehittymistä kuvaavissa, keväällä 2016 esitetyissä jaksoissa Marianna näyttäytyi Sebastianin näkökulmasta voimakkaan ambivalenttina naisena: yhtäältä vihattavana ja vastenmielisenä, toisaalta kiehtovana ja seksuaalisesti houkuttelevana. Sebastian nimitti Mariannaa toistuvasti hulluksi, mutta yhtä lailla toistuvasti hän myös lankesi Mariannan eroottiseen vetovoimaan.

Kuva 3. Mariannan ja Sebastianin suhteessa vuorottelivat inho ja intohimo. Kuva: MTV3.

Audiovisuaalisen median uusintama käsitys mielisairauden, naiseuden ja seksuaalisuuden yhteydestä ei ole syntynyt tyhjästä. Länsimaisen psykiatrian värikäs ja harhapolkuinen historia on tarjonnut viihteen kuvastolle runsaasti hedelmällisiä tarttumapintoja – mukaan lukien ajatuksen mielenterveysongelmien ja seksuaalisuuden kytköksestä. Esimerkiksi 1800-luvun kehittyvää psykiatria leimasi miltei paniikinomainen usko itsetyydytyksen ja mielisairauden väliseen syy-seuraussuhteeseen (ks. esim. Hall 2003). Usein nimenomaan nuorten ja naimattomien naispotilaiden seksuaalisuus, keho ja ruumiintoiminnot asetettiin psykiatrisen suurennuslasin alle. Monessa tapauksessa laitoshoitoon toimitetut naiset nähtiin eräänlaisina kurittomina naisina, joiden seksuaalisuus ja elämänkulku eivät asettuneet aikakauden ihanteellisen naiseuden normatiivisiin kehyksiin. (Kirkebak 2005.)

Kaupallisessa mediassa seksi myy, mikä lieneekin merkittävin yksittäinen tekijä seksuaalisen ja kurittoman ”hullun” naisen stereotyypin uusintamisen taustalla. Myös Marianna on epäilemättä ollut myyvä henkilöahho. Mainostaessaan sarjaa ja sen tulevia jaksoja MTV3-kanava hyödynsi ja korosti Mariannan seksuaalisuutta. 26.11.2014 kanavan nettisivuilla mainostettiin sarjan tulevia juonenkäänteitä otsikolla ”Salkkarit-kieroilijan hullu suunnitelma: Viettelee viattoman – paljastuksia” (ks. MTV3.fi. 26.11.2014). ”Salkkarit-kieroilijalla” viitattiin Mariannaan, joka tulevissa jaksoissa vietti ”viattoman” Jannen (Hemmo Karja). Juonenkäänteeseen liittyi olennaisesti Mariannan mielenterveysongelmiin. Sarjassa seurattiin tällöin ensimmäisiä merkkejä Mariannan mielenterveyden horjumisesta, mikä ilmeni katsojalle hahmon haluna esiintyä ystävänään Heidinä (Venla Savikuja). Raja itsen ja Heidin välillä sumeni, mikä johti lopulta muun muassa siihen, että Marianna harrasti seksiä Jannen kanssa. Jannen silmät olivat tilanteessa sidotut, ja hän luuli seksikumppaniaan ihastuksensa kohteeksi Heidiksi. Mariannalle Jannen viettely oli yksi tapa toteuttaa harhaista fantasiaa Heidinä olemisesta.

Stereotyyppisistä piirteistään huolimatta Marianna ei jäänyt täysin yksioikoiseksi henkilöahhoksi. *Salattujen elämien* sarjallisuus ja jatkuva prosessimaisuus korosti vuoroin hahmon poikkeavuutta, vuoroin taas tuttuutta ja samastuttavuutta, mikä pakotti katsojan määrittelemään suhtautumistaan Mariannaan jatkuvasti uudelleen. Mariannan samastuttavuus korostui erityisesti helmikuussa 2015 esitetyssä erikoisjaksossa, jossa nähtiin takaumia Mariannan traumaattisesta lapsuudesta. Jaksossa Mariannan mielenterveysongelmille esitettiin inhimillinen ja ymmärrettävä syy: lapsuusaikana tapahtunut pikkusiskon hukkuminen kylpyammeeseen. Samanaikaisesti MTV3-kanava kuitenkin mainosti kyseistä jaksoa raflaavin sanavalinnoin. Sarjan verkkosivuilla jakson sisältöä kuvattiin 25.2.2015 seuraavasti: ”Jaksossa selvisi sekopäisen Mariannan menneisyydestä asioita, jotka selvittävät hänen häiriintynyttä

käytöstään.” (Ks. MTV3.fi. 25.2.2015.) Vaikka kyseinen jakso siis yhtäältä valaisikin Mariannan mielenterveysongelmien inhimillistä taustaa ja herätteli katsojan myötätuntoa hahmoa kohtaan, jakson markkinointi tapahtui edelleen henkilöahmon poikkeavuuden korostamisen kautta.

Vaarallinen ja rikollinen Marianna

Länsimainen televisionkatsoja on kohdannut usein myös potentiaalisesti vaarallisen, rikollisuuteen ja väkivaltaan taipuvaisen mielenterveyspotilaan henkilöahmon (Signorielli 1989, 327–328; Diefenbach 1997, 293–297). Seksuaalisen ”hullun” naisen ohella myös tämän stereotyypin juuret juontavat länsimaisen psykiatrian harhapoluille ja kehittyvän mielisairaanhoidon diskurssiin, jossa mielisairaus rinnastettiin rikollisuuteen ja muihin sosiaalisiin ongelmiin (ks. esim. Hirvonen 2004). Vaikka psyykkisen sairastamisen mediarepresentaatioissa onkin viime vuosina alettu nähdä viitteitä myös aiempaa myönteisemmistä ja monipuolisemmista tulkinnoista (ks. Johnson 2008; Mullins 2014; Kinnunen 2016), *Salatuissa elämässä* vaarallisen mielenterveyspotilaan stereotyyppejä on edelleen uusinnettu toistuvasti.

Mariannan seksuaalisuus lähenteli toisinaan rikollisuuden rajoja. Näin tapahtui erityisesti loppuvuonna 2016 esitetyissä jaksoissa. Marianna oli tullut raskaaksi harrastettuaan seksiä Sebastianin kanssa, mutta raskaus oli mennyt kesken. Keskenmenon seurauksena hahmon mielenterveys alkoi jälleen horjua, ja hän ryhtyi keskustelemaan keskenmenneen lapsensa kanssa. Lapsi näyttäytyi Mariannalle harhanäkynä ja vaati tätä hankkiutumaan uudelleen raskaaksi. Marianna totteli, huumasi Sebastianin ja hankkiutui jälleen raskaaksi – toisin sanoen raiskasi Sebastianin.

Kohtalokkaimman käännteensä Mariannaan liittyvät juonikuviot saivat syksyllä 2016, jolloin Marianna töytäisi autollaan tahallisesti Sebastianin poikaa, Eliasta, mikä johti tämän menehtymiseen. Myös vuoden 2014 jaksoissa Marianna syyllistyi vakavaan rikokseen sieppaamalla joukon muita henkilöahmoja, jotka olivat päässeet totuuden jäljille koskien Mariannan harhakuvitelmia ja Heidinä esiintymiseen liittyvää pakkomiellettä. Tapahtumia seuranneessa oikeudenkäynnissä Marianna määrättiin pakkohoitoon psykiatriseen hoitolaitokseen, josta muodostui olennainen osa *Salattujen elämien* tarinamaailmaa. Henkilöahmojen välisessä dialogissa ja sarjan mainonnassa kyseistä hoitolaitosta on kutsuttu vanhahtavasti mielisairaalaksi ja toisinaan myös hullujenhuoneeksi.

Mariannan joutuessa pakkohoitoon mielisairaala näyttäytyi paikkana, jonne pahat teot johtavat. Kuvaavaa on, että samoihin aikoihin Mariannan pakkohoidon kanssa mielisairaala toimi miljöönä myös Aaron paluulle sarjaan. Sarjan kaikkien aikojen

Kuva 4. Marianna joutui tekemisiin virkavallan kanssa. Kuva: MTV3.

pahikseksi kutsuttu Aaro oli edeltävän kerran poistunut sarjasta vuonna 2012, jolloin hän oli niukasti välttänyt rikosvastuuseen joutumisen, paennut poliisia käsiraudoissa metsään ja kadonnut. Henkilöhahmon paluun uhka oli kuitenkin jäänyt leijumaan ilmaan, ja vuonna 2015 Aaro palasi sarjaan. Hänet löydettiin puhumattomana ja sulkeutuneena potilaana samasta mielisairaalaista, jossa myös Mariannaa hoidettiin. Psykkiset ongelmat, psykiatrinen hoitolaitos ja rikollinen pahuus yhdistyivät tällöin konkreettisesti toisiinsa.

Marianna poistui sarjasta 27.3.2017 esitetyssä jaksossa, jossa hän teki kaksois-itsemurhan yhdessä äitinsä Raakelin (Miia Räikkönen) kanssa. Lähtö sarjasta oli dramaattinen, ja se korosti hahmoon liittyviä arvaamattomia ja fataaleja piirteitä. Edeltävissä jaksoissa Marianna oli pidätetty Eliaksen kuolemaan johtaneen yliajon vuoksi. Mariannan äiti, jonka esitettiin niin ikään kärsivän mielenterveysongelmista, oli kuitenkin onnistunut auttamaan tyttärensä pakomatulle. Äidin ja tyttären pako päättyi talvisena iltana meren äärelle. Viimeisessä dialogissa toistettiin Mariannan liittyviä stereotyyppisiä piirteitä. Kaksikon katsellessa merta Raakel vertasi tyttärensä olevan yhtä kaunis ja vaarallinen kuin meri. Vertaus talviseen ja hyiseen mereen tiivistä Mariannan yhtäältä kauniin ja kiehtovan mutta toisaalta kurittoman ja vaarallisen olemuksen. Mieleltään järkköiden hahmojen tulevaisuuden näkymät esitettiin toivottomiksi Raakelin todetessa tyttärelleen synkästi, ”mitä täällä [elämässä] on meille enää luvassa, [vain] vankilaa ja mielisairaala.” Paranemista, tekojen sovitamista ja anteeksiantoa ei esitetty vaihtoehtoina, ja äiti ja tytär hukuttautuivat mereen. Raakelin ruumis naarattiin, mutta Mariannan ruumista ei löydetty, mikä jätti henkilöhahmon myöhemmän paluun mahdolliseksi.

Viihdyttävyyden ja vakavuuden rajoilla

Salattujen elämien henkilöhahmokaartiin vuosina 2013–2017 kuulunut Marianna oli viihdyttävä ja epäilemättä myös myyvä henkilöhahmo, jonka edesottamusten kautta sarjan juonikulkua kyettiin kuljettamaan jännittäviin ja kohtalokkaihin käännteisiin. Kaupallisella televisioviitteellä on kuitenkin kahdet kasvot: yhtäältä viihdyttävät ja kepeät, toisaalta syvälliset ja vakavat. Kansainvälisessä psykkisen sairastamisen mediarepresentaatioita ja niiden vastaanottoa tarkastelevassa tutkimuksessa on osoitettu, että yksipuoliset tulkinnat vaikuttavat herkästi kielteisten mielikuvien ja ennakkoluulojen lisääntymiseen.

Audiovisuaalisen median välittämien tulkintojen ja mielenterveyspotilaita koskevien asenteiden suhdetta tarkastelevan tutkimuksen klassikko on George Dominon (1983) selvitys menestyselokuvasta *Yksi lensi yli käenpesän* (*One Flew Over the Cuckoo's Nest*, USA 1975). Erilaisia verrokkiryhmiä ja muuttujia hyödyntämällä ja vertailemalla Domino osoitti, että kyseinen elokuva kärjisti ja yksipuolisti katsojiensa käsityksiä mielenterveyspotilaista. Osa tutkimukseen osallistuneista näki myös mielenterveys-työtä koskevan dokumenttielokuvan, jossa kyseisen elokuvan tulkintoja pyrittiin kompensoimaan mahdollisimman neutraalilla otteella. Dokumenttielokuva ja asianmukainen informaatio ei kuitenkaan enää kyennyt tasoittamaan elokuvan kärjistämiä asenteita. (Domino 1983.)

Dominon tutkimus kaipaasi rinnalleen ajankohtaisia vastineita erityisesti kotimaisen tutkimuksen piirissä, jossa kiinnostus psykkisen sairauden mediaesityksiä kohtaan on vielä toistaiseksi ollut vähäistä. Se palvelee kuitenkin edelleen havainnollisena osoituksena siitä, että psykkisen sairauden mediarepresentaatiot eivät ole silkkaa viihdettä. Liikkuvan kuvan välittämällä mielenterveysongelmia koskevilla tulkinnoilla on alati merkityksellisempi – ja niin ikään alati lisätutkimusta vaativa – asemansa 2010-luvun yhteiskunnissa, joissa mediat välittävät yhä enenevässä määrin ihmisten tapaa kokea ja ymmärtää maailmaa.

Kuva 5. Synkän mediakuvaston on todettu ruokkivan mielenterveyspotilaita koskevia ennakkoluuloja. Kuva: MTV3.

Myös katsojien rooli mediarepresentaatioiden vastaanottajana on merkittävä. Verrattuna esimerkiksi Kallen homoseksuaalisuuden aikanaan herättämään, iltapäivälehtien ja yleisönosastojen välityksellä käytyyn keskusteluun Mariannan hahmoon ja psyykkisen sairauden representaatioon ei ole kohdistunut vastaavaa huomiota. Henkilöhahmoina Kalle ja Marianna ovat toki erityyppisiä ja rakentuvat erilaisille konventioille: edellinen kiinnittyy homoseksuaalisuuden kuvaamisen traditioon ja jälkimmäinen taas osaksi psyykkisen sairauden esittämisen jatkumoa. Kallen aikaansaama huomio perustui pitkälti hahmon positiiviseen erilaisuuteen – siihen, että Kallen sympaattinen ja samastuttava hahmo sekä homoseksuaalisuuden avoin representaatio rikkoivat aiheita koskevia perinteisiä esittämisen tapoja ja homoseksuaalisuuteen liittynyttä vaikenemisen kulttuuria (ks. lisää Kekki 2001). Mariannan mielenterveysongelmien esittämisen kohdalla taas on ollut kyse pääasiassa negatiivisten stereotyyppien uusintamisesta.

Mariannan henkilöhahmo olisi kuitenkin mahdollista vastaanottaa myös provokaationa, jonka myötä katsojille avautuisi väyliä tiedostaa ja kyseenalaistaa psyykkisen sairauden esittämiseen liittyviä konventioita. Kun Mariannan henkilöhahmo nostettiin ajoittain esille iltapäivälehdissä, uutisointi tapahtui hahmoon liittyvien dramaattisten juonenkäänteiden kuvailun kautta. Mielenterveysongelmien esittämisen pohdinta ei noussut uutisoinnissa keskeiseksi teemaksi. Esimerkiksi Mariannan itsemurha noteerattiin *Ilta-Sanomissa* kertomalla sarjan fanien reaktioista pitkäaikaisen ja ristiriitaisen hahmon kuolemaan. Lehden lukijoiden keskuudessa kyseinen juttu kirvoitti noin 100 kommenttia, joissa useimmissa keskityttiin Mariannan hahmon problematisoinnin sijaan sarjan yleisluontoiseen arviointiin. (Ks. Enqvist 2017.) Mariannan henkilöhahmon vastaanotto jää odottamaan tarkempaa tutkimusta, mutta alustavasti hahmon sairauden kuvaamisen voi katsoa herättäneen suhteellisen vähän julkista keskustelua. Miksi? Mistä psyykkisen sairauden stereotyyppiseen esittämiseen liittyvä vähäinen kritiikki kertoo?

Kysymystä voi lähestyä pohtimalla, millainen katsojien reaktio olisi, mikäli Marianna edustaisi psyykkisesti sairastavien ihmisten sijaan jotakin toista vähemmistöä. Ehkä vastaanotossa ei vallitsisikaan sama kritiikkittömyys, mikäli vastaava stereotyyppioita uusintava esittämistapa kohdistuisi esimerkiksi etnisen vähemmistön edustajaan. Ovatko katsojat vaihi, koska Mariannan sairauden kuvaus ei riko kulttuurista järjestystä eikä siten herätä huomiota? Eikö keskustelua synny, koska psyykkisen sairauden representaatio *Salatuissa elämässä* vastaa edelleen mielenterveyspotilaita koskevia vallitsevia kulttuurisia mielikuvia?

Lähteet

- Diefenbach, Donald L. (1997) "The Portrayal of Mental Illness on Prime-Time Television". *Journal of Community Psychology* vol. 25:3, 289–302.
- Domino, George (1983) "Impact of the Film *One Flew Over the Cuckoo's Nest* on Attitudes towards Mental Illness". *Psychological Reports* vol. 53:1, 179–182.
- Enqvist, Niina (2017) "Salatuissa elämässä synkkä kohtaus: Äiti ja tytär hukuttautuivat mereen – fanit kauhistuivat suosikkihahmon kuolemasta". *Ilta-Sanomien* 27.3.2017. <<http://www.is.fi/viihde/art-2000005145197.html>> (Linkki tarkistettu 7.8.2017).
- Finnpanel – TV-mittaritutkimus. Vuosi 2016. <<https://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vuosi/topv/2016/mtv3.html>> (Linkki tarkistettu 20.3.2017).
- Hall, Lesley A. (2003) "It Was Affecting the Medical Profession: The History of Masturbatory Insanity Revised". *Paedagogica Historica* vol. 39:6, 685–699.
- Hirvonen, Helena (2004) "Mielisairauden saastuttamat: Mielisairaat perimän turmelijoina 1900-luvun alun suomalaisessa yhteiskunnassa". *Lähde – historiatieteellinen aikakauskirja* vol. 1:2, 145–160. <<https://aikakauskirjalahde.files.wordpress.com/2016/04/lahde2-04.pdf>> (Linkki tarkistettu 23.3.2017).
- Hyler, Steven E.; Gabbard, Glen O. & Schneider, Irving (1991) "Homicidal Maniacs and Narcissistic Parasites: Stigmatization of Mentally Ill Persons in the Movies". *Hospital and Community Psychiatry* vol. 42:10, 1044–1048.
- Johnson, Davi A. (2008) "Managing Mr. Monk: Control and the Politics of Madness". *Critical Studies in Media Communication* vol. 25:1, 28–47.
- Kekki, Lasse (2001) "Hyvää homoa tarvitaan aina – vai tarvitaanko? Laitelan Kalle ja homoseksuaalisuuden representaatio suomalaisessa saippuasarjassa *Salatut elämät*". Teoksessa Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pajala (toim.) *Populaarin lumo: Mediat ja arki*. Turku: Turun yliopisto, mediatutkimus, 272–284.
- Kinnunen, Anna (2016) "Onnellinen mielisairaalapotilas? Poikkeavuus ja erilaisuuden rajankäynti elokuvassa *Prinsessa*". *Lähikuva – audiovisuaalisen kulttuurin tieteellinen aikakauslehti* vol. 29:3, 24–41. <<http://journal.fi/lahikuva/article/view/59498>> (Linkki tarkistettu 9.3.2017).
- Kirkebæk, Birgit (2005) "Sexuality as Disability: The Women on Sprogø and Danish Society". *Scandinavian Journal of Disability Research* vol. 7:3–4, 194–205.
- Lawson, Andrea & Fouts, Gregory (2004) "Mental Illness in Disney Animated Films". *The Canadian Journal of Psychiatry* vol. 49:5, 310–314.
- MTV3.fi. 26.11.2014. <<http://www.mtv.fi/viihde/ohjelmat/salatut-elamat/paljastukset/artikkeli/salkkaritkieroilijan-hullu-suunnitelma-vietteele-viattoman-paljastuksia/4555448>> (Linkki tarkistettu 7.8.2017).
- MTV3.fi. 25.2.2015. <<http://www.mtv.fi/viihde/ohjelmat/salatut-elamat/uutiset/artikkeli/video-salkkareiden-raju-erikoisjakso-sai-jarkyttavan-paatoksen/4814768>> (Linkki tarkistettu 7.8.2017).
- Mullins, James (2014) "The Power of Media to Shape Perceptions of Mental Illness". *Mental Health Practice* vol. 17:8, 34–35.
- Mäntymaa, Eero (2014) "Ulos kaapista saippuaopperan avulla: Larin ja Eliaksen tarina tukee homoja ympäri maailmaa". *Yle.fi* 29.7.2014. <<https://yle.fi/uutiset/3-7317972>> (Linkki tarkistettu 7.8.2017).
- Rapila, Senja (2016) "Salkkareissa näyttelevä Pete Lattu: 'Kallen homoseksuaalisuus tukki palautelaa-tikot'". *Voice.fi* 9.3.2016. <<https://www.voice.fi/viihde/a-89918>> (Linkki tarkistettu 7.8.2017).
- Signorielli, Nancy (1989) "The Stigma of Mental Illness on Television". *Journal of Broadcasting & Electronic Media* vol. 33:3, 325–331.